MISINFORMASIÝANY NÄDIP SAÝGARMALY?

Misinformasiýa we ýalan habarlar dumuşymyzyň aýrylmaz bölegine öwrüldi we olary saýgarmak barha kynlaşýar. Şonuň üçin, biziň ýaşaýan sanly dünýämizde faktlary barlamak örän zerur ukyplaryň birine öwrüldi.

ÇEŞME: Firstdraft; How to Read Media?

Faktlary barlamak misinformasiýanyň we dezinforma-siýanyň **tapawudyna düşünmekden başlanýar:**

MIS–INFOR–MASIÝA

bilmezden ýalan maglumatlary paýlaşmak

DEZ–INFOR–MASIÝA

bilgeşleýin ýalan maglumatlary paýlaşmak

Indiki üns berilmeli zatlar: **maglumatyň görnüşi, maksady we ýaýradylyşy.**

MISINFORMASIÝANYŇ WE DEZINFORMASIÝANYŇ 7 GÖRNÜŞI:

Satira ýa-da ýaňsy
zyýan bermek üçin niýetlenen däl, emma aldap bilýär

Ýalňyş baglanyşyk
sözbaşylar, suratlar ýa-da titrler maglumaty goldamaýar

Nädogry maglumat
mesele ýa-da şahs barada nädogry maglumat

Nätakyk maglumat
çyn maglumat nätakyk detallar bilen berilýär

Çyn eşikli maglumat
ýalan maglumatlar hakyky çeşmelere bürelip berilýär

Manipulirlenen maglumat
hakyky maglumat ýa-da surat manipulýasiýa edilýär

Galp maglumat
aldamak ýa-da zyýan bermek üçin döredilen we 100% ýalan

ÇEŞME: Firstdraft

BEÝLE MAGLUMATLAR NÄME ÜÇIN DÖREDILÝÄR?

Misinformasiýany saýgarmak üçin olary kimiň näme üçin döredýändigini bilmek möhümdir.
Munuň esasy **8 sebäbi**:

- Pes derejeli žurnalistika
- Ýaňsy
- Öjükdirmek ýa-da aldamak üçin
- Höwes
- Partizanlyk
- Maddy peýda
- Syýasy täsir ýa-da güýç
- Propaganda

Indiki matrisa **maglumatyň maksadyna** we **gelip çykyşyna** düşünmäge kömek eder.

MISINFORMASIÝA MATRISASY

DÜZÜMI → / SEBÄBI ↓	Satira/ ýaňsy	Ýalňyş baglanyşyk	Nädogry maglumat	Nätakyk maglumat	Çyn eşikli maglumat	Manipulirle-nen maglumat	Galp maglumat
Pes derejeli žurnalistika		●	●	●			
Ýaňsy	●				●		●
Öjükdirmek ýa-da alda-mak üçin					●	●	●
Höwes				●			
Partizanlyk			●	●			
Maddy peýda		●			●		●
Syýasy täsir ýa-da güýç			●	●		●	●
Propaganda			●	●	●	●	●

MAGLUMAT NÄDIP ÝAÝRADYLÝAR?

Sanly zamanamyzda maglumat **tiz ýaýragan, köpdürli we kontrol etmesi kyn bolýar**, we:

- sosial mediýada ýönekeý adamlar tarapyndan pikirlenmezden paýlaşylýar;
- aýdyň we takyk bolmaga mejbur edilýän žurnalistler tarapyndan çişirilýär;
- köpçüligiň pikirine täsir etjek bolýan toparlar tarapyndan ýörite ýaýradylýar;
- botlar we trollar tarapyndan dezinformasiýa kampaniýalary üçin ýaýradylýar.

Maglumaty ýaýratmaga gatnaşýan her bir adam diňe ony üýtgetmäge ukyply bolman, eýsem ony hemmelere ýetirip bilýär. Ýagny, **çeşme** hem, **žurnalist** hem, **müşderi** hem ýalňyşlyk goýberip we maglumaty bulaşdyryp bilýär.

ÇEŞME: Firstdraft; How to Read Media?

SEN NÄME EDIP BILERSIŇ?

BILIMIŇI ARTDYR:

ýalňyş maglumatlary saýgarmagy we hokgalara şübheli garamagy öwrenmegiňi dowam et;

GOWŞAK TARAPLARYŇY BIL:

biziň ählimiz eýýäm ynanýan zatlarymyza ynanagan bolýarys. Muňa “esassyz tassyklamak” diýilýär. Mundan gaça durmak üçin, okaýan zatlarymyzy soraglamak we dürli garaýyşlary gözlemek möhümdir;

SÄGIN:

maglumaty okanyňdan soňra duýgularyň kararlaryňa höküm etmesine ýol berme;

ÇEŞME: IdeasTed.com;
News Literacy Project

GYSGA GÖZLEG GEÇIR:
maglumatyň dogrudygyny tassyklamak üçin ygtybarly çeşmeleri gözle;

ÇEŞMESINI SORA:
eger maglumat sosial mediýada paýlaşylan bolsa, çeşmesi ýa-da esaslanýan delilleri barada sora;

ÖZÜŇDEN SORA:
sen maglumatyň görnüşini we onuň näme üçin ýaýradylandygyny anyklap bilýäňmi?

MISINFORMASIÝA BARADA DYMMA:
misinformasiýa köpçüligiň öňünde garşy çykmak kyn düşüp biler, emma hakykatyň ýa-da ýumoryň üsti bilen hem misinformasiýany paş etmek örän netijelidir. Bu adamlary has hüşgär bolmaga iterýär.

ÇEŞME: IdeasTed.com;
News Literacy Project

Bu ekosistemada biziň ählimiziň rolumyz wajypdyr. Haçanda biz maglumatlary çeşmesini barlamazdan we takyklygyna göz ýetirmezden paýlaşanymyzda, biz bulaşyk ýa-da ýalňyş maglumatlaryň ýaýramagyna goşant goşýarys.

Şonuň üçin,
her birimiz özbaşdaklykda internetde görýän we paýlaşýan zadymyzyň aslyny barlamaga jogapkärdiris.

Mediýa sowatlylygy barada goşmaça maglumat üçin web salgymyz:

SAGLYK.ORG